

PREMIUM E-JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Yıl / Year : 2021
Cilt / Volume : 5
Sayı / Issue : 15
ss / pp : 439-450

<http://dx.doi.org/pejoss.2158>
Araştırma Makalesi / Research Article
Makale Geliş / Received : 22.07.2021
Yayınlama / Published : 31.08.2021

Fatma Betül ŞALKACI

Konya Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü, Konya /Türkiye
<https://orcid.org/0000-0002-7679-8114>

Dr. Öğr. Üyesi S. Armağan GÜLEÇ KORUMAZ

Konya Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Konya / Türkiye
<https://orcid.org/0000-0003-2547-3085>

KÜLTÜREL MİRAS'TA ENDÜSTRİNİN DÖNÜŞÜMÜ VE YENİDEN KULLANIM OLANAKLARI: AKSARAY BEZİRHANELERİ

Özet

Bezirhaneler, en genel tanımıyla bitki tohumlarından yağ çıkarılan tarihi endüstriyel tesislerdir. Günümüzdeki modern değirmenlerin ve fabrikaların tarih içerisindeki önemli temsilcilerindendir. Özgün kullanımlarında; keten, ızgın, belemir gibi çeşitli bitkilerin preslenmesiyle yağ elde etmeyi amaçlayan bu yapılardan elde edilen yağlar; mekanik yağlama, aydınlatma ve beslenme amaçlı olarak tarih boyunca kullanılmıştır. Endüstriyel üretimin gelişmesi ile bu yapılar kaderine terk edilmiş, zaman içerisinde de bu yapıların birçoğu kaybedilmiştir. Aksaray ili sınırları içerisinde Osmanlı imparatorluğunun yükseliş dönemine tekamül eden çok sayıda bezirhane yapısının olduğu bilinmektedir. Bu yapıların önemli bir bölümü Ihlara, Güzelyurt ve Belisırma kasabalarında yer almaktadır. Bu yapıların bölgedeki kalkınmaya önemli etkilerinin olduğu, üretimi de önemli ölçüde destekledikleri tarihi belgelerden rahatlıkla anlaşılmaktadır. Çalışma kapsamı: Aksaray ili sınırları içerisindeki yerleşimlerde, günümüze kadar ulaşmış tarihi bezirhanelerin mekânsal özelliklerini araştırarak, belgeleme çalışması gerçekleştirmek ve bu yapılar ile ilgili olarak tarihsel bir araştırma yapmaktır.

Keywords: Bezirhane, Beziryağı, Keten Tohumu, Aksaray, Ihlara, Güzelyurt, Belisırma, Mimari Koruma.

INDUSTRY TRANSFORMATION AND REUSE OPPORTUNITIES IN CULTURAL HERITAGE: AKSARAY BEZIRHANES

Abstract

Bezirhanes, in the most general definition, are historical industrial facilities where oil is extracted from plant seeds. They are one of the important representatives of today's modern mills and factories in history. In their original use; The oils obtained from these structures, which aim to obtain oil by pressing various plants such as linen, *Izgin* (*Eruca cappadocica*), *belemir* (*Cephalaria syriaca*); It has been used throughout history for mechanical lubrication, lighting and nutrition. With the development of industrial production, these structures were abandoned to their fate, and many of these structures were lost over time. It is known that there are many *bezirhane* buildings within the borders of Aksaray province, which evolved into the rise of the Ottoman Empire. An important part of these buildings is located in the towns of Ihlara, Güzelyurt and Belisırma. It is easily understood from the historical documents that these buildings have important effects on the development of the region and support production to a great extent. In the scope of study: To carry out a documentation study by investigating the spatial characteristics of the historical *bezirhanes* that have survived to the present day in the settlements within the borders of Aksaray province and to conduct historical research on these buildings.

Keywords: Bezirhane, Linseed Oil, Aksaray, Ihlara, Güzelyurt, Belisırma, Architectural Conservation.

1. GİRİŞ

Bezirhane yapıları, beziryağı elde etmek amacıyla modern öncesi toplumlarda kullanılan endüstriyel yapılardır. Bu yapılarda, halk arasında zeyrek olarak da bilinen keten bitkisinin ve bir roka türü olan ızgının tohumları çeşitli amaçlarda kullanılmak üzere preslenmiştir. Günümüzde modern değirmenlerin yerine getirdiği işlevi tarih boyunca sürdüren bezirhaneler, endüstriyel üretimin gelişmesiyle yerini fabrikalara bırakmış ve yok olmaya yüz tutmuştur (Ertuğ, 2000). Anadolu'da, Osmanlı'nın yükseliş dönemine tarihlenen çok sayıda bezirhanenin varlığı belgelerle ortaya çıkarılmıştır. O dönem için oldukça önemli olan bu yağ tesislerinin bir kısmı ayakta kalabilmiş, bir kısmı da zamanla yok olmuştur. Bezirhaneler, geleneksel bir yaşam biçiminin tanıkları ve Aksaray'ın kırsal peyzajının önemli bir parçasıdır. Çalışmanın temel amacı bu endüstriyel yapılarla ilgili olarak tarihsel bir araştırma yapmak; Aksaray ili sınırları içerisinde yer alan tarihi bezirhanelerin mekânsal özelliklerini araştırarak, belgeleme çalışması gerçekleştirmek ve elde edilen bilgiler ışığında, mevcut yapılar için koruma ve yeniden kullanım önerileri sunmaktır. Aksaray'daki bu yapıların bazıları üzerinde kısmi araştırmalar yapılmış olsa da bu araştırmaların çoğu bağımsız olarak kalmış ve kapsamlı bir içerik oluşturamamıştır.

Endüstriyel mirası sosyo-kültürel bir değeri vardır ve bu miras; teknoloji, bilim, imalat gibi terimlerin tarihini oluşturmaktadır. Bu nedenle bu kalıntılar belgelemesi yapılmalı, korunmalı ve gerekirse yeniden işlevlendirilerek gelecek kuşaklara aktarılmalıdır. Makale kapsamı içerisinde konunun kavranmasına yönelik bir bilgi vererek korunmalarına yönelik değerlendirmeler yapılacaktır.

2. YAĞ ÜRETİM TESİSLERİ

2.1. Dünyada Yağ Üretim Tesislerinin Gelişimi

Yağ açısından zengin bitkisel malzemeler, binlerce yıldır değerli yağları çıkarmak için çeşitli tesislerde mekanik olarak işlenmiştir. Yağ üretim tesislerinin dünyadaki gelişimine baktığımız zaman, bu gelişimin değirmenlerin bulunup geliştirilmesiyle ortaya çıktığını görüyoruz. M.Ö. ikinci yüzyılın sonlarına tarihlendirilen değirmenlerin kullanımı, zaman içerisinde değişerek geliştirilmiş ve tahıl üretiminden deri işçiliğine kadar birçok alanda üretime olanak sağlamıştır. İlk başlarda su gücü ve hayvan gücü ile çalıştırılan değirmenler daha sonraları rüzgar gücüyle çevrilen yelkenler (yel değirmenleri) halini almıştır (Gimpel, 1997). Teknolojinin gelişmesiyle birlikte çok farklı şekillerde çalışması sağlanan değirmenler, zamanla dünya çapında yağ üretiminde de kullanılmaya başlanmıştır. Yağ değirmeni de denen bu değirmenler bir tür öğütme değirmeni olup, bitkisel maddeleri ezme için kullanılmıştır. Mekanik sıkıştırma yöntemi olarak karşımıza çıkan bu gelişmeler, eski çağlarda en sık kullanılan yöntemlerdir. Tohumlardan yağları elde etmek için de dünya tarihinde çeşitli yöntemler denenmiştir. Bu anlamda özellikle esansiyel yağların ilk kayıtları Antik Hindistan, İran, Mısır ve Anadolu'dan gelmektedir. Burada genel anlamda fiziksel bir ekstraksiyon işleminden söz edilse de yağ elde etme süreçleriyle ve mekânlarıyla ilgili bilgiler oldukça kısıtlıdır. Orta çağa gelindiğinde Araplar tarafından geliştirilen, yağların damıtma yoluyla izolasyonu yöntemi çağ boyunca yayılmış ve Avrupa'da da kullanılmaya başlanmıştır. Burada kullanılan mekânların bahsi geçmemektedir fakat genel anlamda küçük işletmeler olduğu söylenebilir. 1800'lü yıllarda ise sanayi devriminin etkisiyle yağ elde edilmesi konusunda çok sayıda yöntem geliştirilmiş ve yağ üretilen küçük işletmelerin yerini fabrikalar almaya başlamıştır. Bu süreç boyunca toplumlar, basit kaynatma yöntemlerinden baskılamaya, çözücülere, buhar damıtmasına kadar bitki tohumlarından yağları çıkarmak için birçok yöntem denemiştir. Tüm bu ekipman, makine veya yağ değirmen sistemleri, mekanlar; endüstrinin yeni talepleri, ihtiyaçları ve teknolojisine göre halen geliştirilmektedir. Eski çağlardan itibaren yağ çıkarılma işlemleri çeşitli mekanlarda süregelmiştir. Bazı yöntemler için özel olarak yapılara ihtiyaç duyulmamış, en yaygın kullanım olarak yağ değirmenleri tarihte yerini almıştır (Muir ve Westcott, 2003).

Şekil 1. Hollanda Zaanse Schans'ta Bir Yağ (yel) Değirmeni (URL 1)

Şekil 2. Muğla Marmaris'te Yel Değirmenleri (URL2)

2.2. Anadolu'da Bezirhanelerin Gelişimi

Keten bitkisinin kökeni milattan önceki yıllara kadar dayanmaktadır. Anavatanının Anadolu olduğu düşünülen bu bitkinin yetiştiriciliğine dair en erken izlere M.Ö. 8250-7750 arasında Çayönü'nde rastlanmıştır. Bu bölgede yetiştirilen keten bitkilerinin tohumlarının yağ amacıyla kullanıldığı düşünülmektedir (Demirel, 2016). Bitkinin yetiştirilmesindeki tarihi tabloda dikkat edilmesi gereken önemli husus ise iki tür ketenin oluşudur. Anadolu'da yağ çıkarılmak üzere yetiştirilen keten bitkisi yabancı keten (zeyrek) olarak adlandırılmakta ve kültür altına alındıktan sonra kullanılmaktaydı.¹ Bu bitki evcilleştirilen ilk bitkilerden olup, Bereketli Hilal olarak bilinen bölgede sıklıkla yetiştiriciliği yapılmıştır. Sonraki dönemlerde bitki dünyanın çeşitli bölgelerine taşınarak çeşitliliği çoğalmış ve tarım alanı genişlemiştir (Muir ve Westcott, 2003). Ayrıca, Anadolu'da tohumların işlendiği işyerlerine geçmeden bitkinin o dönem için önemi ve kullanım alanlarının belirtilmesinde yarar vardır. Anadolu'da özellikle tohumu için ekilen zeyrek ve ketenin önemi oldukça fazlaydı. Bezirhanelerde yaygın olarak ızgın ve zeyrek bitkileri kullanılmış olsa da aspir ve belemir bitkilerinin tohumları da kullanılıyordu. Tohumlardan elde edilen beziryağı (keten tohumu yağı) daha çok endüstriyel alanda kullanılsa da kandil yağı olarak aydınlatmada, yem olarak (küspe) hayvancılıkta ve yemek yağı olarak mutfaklarda yakın zamana dek kullanılmıştır. Yemeklerde kullanılan beziryağı, özellikle omega 3 açısından zengin (Goyal vd., 2014) olması nedeniyle sağlıklı ve fonksiyonel bir gıda kaynağıdır. Anadolu'da özellikle ızgın bezir kandil yağı olarak, 'Bezir Çırası' denilen topraktan yapılmış kandillerde kullanılmıştır. Kapadokya bölgesindeki pek çok mağara-barınakta rastlanan, bu çıraların yerleştirilmesi için yapılmış küçük oyuk ya da çıkıntılar (takalar) ve isli tavanlar bezir yağı aydınlatmasının delilleridir. Beziryağı, hayvanların, özellikle mandaların yağlanması da önemliydi. Beziryağı üretiminden geride kalan küspe ise, yerel dilde karayem, %33-43 protein içeriğiyle çok besleyici bir hayvan yemidir ve özellikle sabana koşulacak öküz ve mandalara verilmiştir (Ertuğ, 1998). Ayrıca keten tohumu ile ilgili yapılan birçok araştırmada bitkinin özellikle sağlık alanında ilaç olarak, birçok hastalığın tedavisinde kullanıldığı belgelenmiştir (Goyal vd., 2014). Görüldüğü üzere beziryağının çok geniş yelpazede bir kullanımı, sosyal hayatta önemli birçok rolü vardır.

Beziryağı kullanımının oldukça yaygın olduğu Anadolu'da belgelerden anlaşıldığı üzere çok sayıda Bezirhane de bulunmaktadır. Bu yapıların kimisi tüf kayalıkların içine oyulmuş, kimisi de taştan yapılmıştır. Bezirhaneler ile ilgili en eski tarihi belgelerin, Orta Anadolu'dan M.S. 1501 tarihli Osmanlı vergi kayıtları olduğu bilinmektedir. Fakat yaptığım araştırmalarda 1483 yılına ait bir Karaman Eyaleti Vakıf Tahrir Defteri'nde bazı vakıfların gelirleri arasında beziryağı ve bezirhaneler² belirtilmiştir (Coşkun, 2010). Bezirhane ismine ilk defa rastlanılan bu kayıtlarda; II. Bayezid devrine ait, 1500-1501 tarihli Karaman vilayeti defterinde, Aksaray vakıfları arasında sayılan bir bezirhaneden

¹ Amerika'da yetiştirilen diğer tür özellikle bitkinin gövdesinden elde edilen lif için yetiştirilmiştir; geniş bilgi için bkz: NDSU, Flax, History, www.ag.ndsu.edu.

² Konya'da Şeyh Sadreddin Konevi Vakfı gelirleri arasında 19 vukiyye beziryağı yazılmıştır. Yine aynı yerde Kâtip Ali Ağa Zâviye, Mescid ve Kervansaray Vakfı'nın 3510 akçelik gelirinin 300 akçesi bezirhaneden elde edildiği yazmaktadır.

bahsedilmektedir. Osmanlı gezginlerinin en önemlilerinden olan Evliya Çelebi, İstanbul'da 355 değirmen ve 931 keten tohumu yağı işçisinden söz ederken, zeytinyağı için sadece 50 değirmen ve 200 işçiden söz etmiştir (Dankoff ve ark., 2006). Orta Anadolu'da, Konya kazası ile ilgili olarak kanunnamelerde ve çeşitli vakıf defterlerinde oldukça az sayıda bezirhanenin varlığı saptanmıştır. 1500 yılında 4 adet olan bu tesislerin durumu kayıtlar ortadan kalktıktan sonra tespit edilememiştir (Yörük, 2014). Bu konuyla ilgili Ertuğ'un (1998) yaptığı görüşmelerde; Konya'nın Karapınar ilçesinde 1930'lardan önce bir bezirhanenin çalıştığını bilenler vardır ancak kayıtlarda bulunamamıştır. Ayrıca Kayseri kazasında 16. Yy sonlarında 91 bezirhanenin varlığı tahrir defterlerinden tespit edilmiştir (Yetkin, 2007). Kayseri'de yer alan, zamanla yok olmaya yüz tutmuş bu yağ işletmelerinden; 1980'lere kadar hizmet vermiş olan Germir Bezirhanesi, 2016 yılında restore edilerek halkın ziyaretine açılmıştır. Tarihi Bezirhane'nin içerisine işleyişi göstermek amacıyla maketlerle canlandırmalar yapılmış, ayrıca içerisinde gerçek görüntülerin de yer aldığı animasyon filmi hazırlanmıştır.³

Şekil 3. Tarihi Germir Bezirhanesi'nin restorasyon sonrası iç mekan görünümü (URL 3))

Şekil 4. Türkiye'de halen çalışan tek bezirhane: İnebolu'daki Tarihi Bezirhane (URL 4)

Doğu beldelerine gelindiğinde Van Gölü kıyısında Mağaralar Bezirhanesi ile ilgili spesifik olarak detaylı çalışmalar yapılmıştır (Pascale ve Bixio, 2011). Ayrıca yapılan bir başka çalışmada 16. Yüzyıl Erzurum kazasına bağlı yerleşimlerde toplamda kırka yakın Bezirhane, tapu yazım defterlerinden tespit edilmiştir (Tozlu ve Kılıç, 2011). 1595 tarihli tahrir defteri kayıtlarında, Büyük Ardahan Sancağı'nda 224 su değirmeni ve 8 tane bezirhaneden bahsedilmektedir (Özcan, 2015). Bitlis'in Ahlat ilçesinde yer alan bir başka bezirhanenin ise beden duvarları halen ayakta (Işık vd., 2019).

Bezirhanelerin Anadolu'daki gelişimine, yukarıda belirttiğimiz bilgiler çerçevesinde bakarsak, çok sayıda tesisin uzun süre boyunca varlığını devam ettirdiğini görebiliriz. Orta Anadolu Bölgesi'nin ekonomisinde de binlerce yıldır önemli bir yeri olan beziryağı üretimi 1970'lerin sonlarına dek sürmüş, 1980'den sonra ise endüstrileşme ile birlikte neredeyse tamamen durmuştur. İstatistiklerde gerek lif gerekse tohumu için keten bitkisi üretimine yer verilmekle birlikte beziryağı üretimine ilişkin veri bulunamamıştır (Ertuğ, 2000). Fakat Ertuğ (2010) çalışmasında, 2008 yılında bir saha gezisi sırasında Kastamonu'nun İnebolu ilçesinde halen aktif olan bir bezirhaneye rastladığını ve buradan üretim aşamalarıyla ilgili numuneler alabildiğini belirtmiştir. Sonuç olarak bezirhanelerle ilgili çalışmalara baktığımızda, bu çalışmaların bölgesel çalışmalar olduğunu görmekteyiz. Genellikle araştırmalar tekil yapılar üzerinde yapılmış veya çeşitli belgeler aracılığıyla kazalara bağlı veriler ve sayılar belirlenmiştir. Dolayısıyla Türkiye'de genel bir veri elde etmek oldukça güç bir konuma gelmiştir. Bütünsel mahiyette bir çalışma için Osmanlı'da 16. yy'dan 19. yy'a kadar bütün ticari kaynaklı belgeler taranarak bir envanter elde edilmelidir. Fakat yine de Türkiye'de halen "Bezirhane" isimindeki

³ <https://goo.gl/ROPQG2> ,Gürcan, S., 2018.

çeşitli köy ve beldelerin⁴ oluşu bile Anadolu'daki bu yapıların önemiyle ilgili bize önemli ipuçları vermektedir. Bütün bu çalışmalar sonrasında görülmüştür ki; bezirhaneler sadece endüstriyel yapılar değildir, aynı zamanda sosyal hayatın devamına katkı sağlayan binalardır. Devlet ise bu işletmelerde vergi toplayarak gelirlerini artırmıştır.

2.3. Bezirhanelerin Mekânsal Özellikleri ve Temel Çalışma Prensibi

Bezirhaneler temelde iki bölümden oluşmaktadır: harman taşını içeren 'Harman Damı' ve 'İğ' denen büyük ağaç burğu ile 'Kiriş' adı verilen dört büyük ağacın bulunduğu 'Kiriş Damı'. Kavurma ve öğütme gibi işlemler harman damında gerçekleşirken, presleme işlemi ise kiriş damında gerçekleşmektedir. Bu ekipmanlar tek mekânda toplanabileceği gibi, bezirhaneler genellikle birbiriyle doğrudan bağlantılı iki mekândan oluşmaktadır. Yine Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde inşa edilmiş yöntemleri de farklılıklar göstermektedir. Yığma veya kayaya oyma şeklinde inşa edilebilen bezirhanelerin, özellikle Kapadokya ve İhlara bölgelerindeki yapıları yaygın olarak kayaya oyma şeklindedir.

Bezirhaneler, Anadolu'nun farklı beldelerinde hemen hemen aynı yöntemlerle çalışmıştır. Temelde insan gücü ve hayvan gücüne dayalı bu sistemlerde, yağ bitkisinin cinsine göre bazı farklılıklar görülebilmektedir. Yöntemler Orta Anadolu'da genelde kavurma, öğütme ve presleme sırasıyla uygulanmaktadır. Fakat terimler ve ekipmanların isimleri, yörelere göre değişiklikler göstermektedir. Örneğin Aksaray ve Kayseri illeri yakın olmalarına rağmen, bezirhanedeki elemanlar için farklı isimlendirmeler kullanılmıştır. Bezirhanelerin temel çalışma prensibi ise en genel anlatımıyla şu şekildedir; Üretim için gerekli hammadde olan zeyrek, aspir, ızgın ve belemir gibi bitkiler toplanır. Toplanan bu bitkiler; yaprak ve saplarından temizlendikten sonra at veya kağı arabalarına yüklenip işliğe getirilir. Bitkiler iyice kavrulduktan sonra fırından çıkarılarak taş evine alınır. Taş evinde at gücüyle döndürülen seten taşı yer alır. Ata (dink beygiri); çevresindeki hareketlerden ürkmemesi ve sadece çalışma alanını görmesi için at gözlüğü takılır. Atın hemen gerisindeki işçi hem atın hareketlerini kontrol eder hem de bitkileri elindeki kürekle harmanlayarak tüm bitkilerin seten taşıyla ezilmesini sağlar. Bu işlemden sonra hamur halini alan bitkiler, zambık adı verilen hasırdan örme sepetlere doldurulur. Hazırlanan zambıklar, yukarı kaldırılarak preslemeye hazır duruma getirilmiş hezenlerin altında bulunan bezir kuyusuna üst üste gelecek şekilde dizilir ve üzerine kalın bir takoz konur. Hezenlerin bağlı olduğu iğ direği camız veya insan gücüyle döndürülerek hezenlerin iğ tarafındaki ucu yavaş yavaş aşağı indirilir. Hezenlerin aşağı doğru hareketiyle hezenin bezir kuyusu tarafındaki ucu takoza ciddi bir baskı uygular. Bu yöntemle preslenen zambıklardan yağlar süzölmeye başlar. Bezir kuyusundaki hazinede biriken yağlar buradan alınarak depoda yer alan küplere doldurulur. Zambıkların içinde kalan artık bitkiler ise doğal gübre ve hayvanlara küspe (kara yem) olarak değerlendirilir. Tüm bu işlemler bezirhanede çalışan iki ya da üç kişi tarafından gerçekleştirilirdi (Sanem, 2018).

Genellikle yaz ayları ve sonbahar başlarında toplanan bitkilerin kış aylarında bezirhaneye getirilirler. Kış aylarında yoğun çalışmasının nedeni, bitkilerin yetişme mevsiminden dolayı belli aylardan sonra işlem yapılma zorunluluğu, ikincisi ateşle çalışılan mekânda soğuk aylarda çalışmanın daha mantıklı oluşu, üçüncü etken ise bitkilerden arta kalan kara yemin (küspe) çok besleyici ve değerli oluşudur. 1950-60 döneminde kışın 3-4 ay çalışan bir bezirhanede günde 30-40 kg bezir çıkarıldığı ve yıllık yaklaşık 14 ton ızgından 3 ton beziryağı elde edildiği ifade edilmiştir. Yerel üretim dışında Niğde, Adana ve Konya'dan ızgın ve keten tohumu getirildiği de söylenir. Aksaray'da 20-25 km çaplı bir alanda yaklaşık 15 bezirhanenin üretim yaptığı düşünülürse bu işin bölge ekonomisine katkısı daha iyi anlaşılabilir (Ertuğ, 1998).

3. AKSARAY BEZİRHANE YAPILARINA YÖNELİK TARİHSEL ARAŞTIRMA

Adını Anadolu Selçuklu Devleti zamanında II. İzzeddin Kılıçarslan'ın yaptırdığı saraydan alan Aksaray, Selçukluların dağılmaya başlamasıyla Karamanoğulları'nın hâkimiyetine girmiştir. Uzun bir

⁴ Aksaray-Ankara yolu üzerinde, Ankara'ya 30 km mesafedeki Bezirhane ilçesi, Ağrı Doğubayazıt'ta Bezirhane köyü, Erzurum'un Karayazı ilçesinde Bezirhane mahallesi, Van Çaldıran'da Bezirhane mahallesi, Hakkari'de Bezirhane Vadisi gibi.

süre Karaman Eyaletinin değişmez sancaklarındandır. Fatih Sultan Mehmet döneminde de kesin olarak Osmanlı egemenliğine alınmıştır. Çeşitli zamanlarda Aksaray kazasına başka kazalar da eklenmiş bazen de çıkarılmıştır. Karaman eyaletinin kurulmasından 19. yüzyılın ortalarına kadar sancaklık statüsünü koruyan Aksaray, 1832 yılında yapılan idarî düzenleme ile Niğde Sancağının bir kazası haline getirilmiştir (Yıldız, 2010). Selçuklulardan itibaren sınırları sürekli değişen Aksaray kazasında ziraatın temel geçim kaynağı olması sebebiyle ürünlerin işlendiği sanayi işletmeleri de sürekli gelişim halinde olmuştur. Bu tarihlerde değirmenler, bulgurhaneler, tahunhaneler ve bezirhaneler gibi işletmeler kimi zaman vakıf sayımlarında yer almış ve işletmelerden çeşitli vergiler toplanmıştır. Bu vergilerin Osmanlı arşivlerinde tahrir defteri gibi defterlere işlenmesiyle bugün, bahsi geçen tarihi yapılar hakkında bilgi sahibi olunabilir.

Daha önceki bölümde belirtildiği gibi, bezirhanelere ilişkin ilk kayda 1483 yılındaki vakıf defteri ve II. Bayezid devri, 1500-1501 tarihli Karaman eyaleti defterinde, Aksaray vakıfları arasında sayılan bir bezirhane ile rastlanmıştır (Konyalı 1974: 532). I. Selim (1512-1520) ve Kanuni (1520-1566) dönemlerine ait Tahrir Defterlerinde de Aksaray'ın çeşitli köylerindeki bezirhanelerden ne kadar vergi toplandığı belirtilmiştir. Kanuni döneminde de Aksaray kentinde bir bezirhanenin varlığına değinilmiştir (a.g.e. 645). 1882 tarihli 16. Konya Salnamesinde ise Aksaray kazası sınırları içinde 28 bezirhanenin bulunduğu kaydedilmiştir (a.g.e. 102). Aksaray'da 1926'ya kadar bilfiil kullanılan bezirhaneler, Azmi Milli Un Fabrikası'nın açılıp şehre elektrik sağlamaya başlamasıyla beraber etkinliğini kaybetmişlerdir (Gül,2013).

Aksaray'da 1500 senesinde bezirhanelerin bulunduğu 16 köyün hiçbirinde ketene rastlanmazken, 1518'de 23 köyün 1'inde, 1584'te ise yine 53 köyün sadece 1'inde bu bitkinin tarımının yapıldığı anlaşılmaktadır. Buna karşılık, 1500'de bezirhane kaydının bulunmadığı 2, 1518'de ise 1 köyde keten öşrünün varlığı dikkat çekmektedir. Keten öşrünün defterlere kaydedilmemiş olması, bunların ziraatının yapılmadığı anlamına gelmediğidir. Zira pazara yönelik yapılan ziraî üretimden vergi alındığı, buna karşılık köylünün kendi ihtiyacına yönelik yaptığı üretimin tahrir defterlerine kaydedilmediği ve vergi alınmadığı bilinen bir gerçektir (Yörük, 2007). Buradan hareketle keten veya ızgının pazar ve dolayısıyla vergi niteliği taşımadığı, köylünün kendi ihtiyacını karşılamak üzere ziraatını yaptığı söylenebilir.

Defterlerde, Aksaray Sancağı'nda 1500, 1518 ve 1584 tarihli üç tahrirde de bezirhane resm'ine (vergi) rastlanılmaktadır. 1518,1529 ve 1584 tarihli kanunnâmelerde, resm-i bezirhane “yıldı 25 akçe alına”⁵ şeklinde dile getirilmektedir. Başlangıçta bezirhane vergisinin mukataa olarak (devlete ait bir arazi veya gelirin bir bedel mukabilinde kiraya verilmesi) alındığı, fakat daha sonra Mevlâna Vildan tarafından mukataalığın kaldırılıp resm (vergi) haline getirildiği anlaşılmaktadır (Yörük, 2005). Ayrıca Anadolu'da bezirhanelerin sayıca en fazla ve gelir bakımından en yüksek olduğu yerlerin başında Harput ve Aksaray sancaklarının geldiği çalışmalarla belirlenmiştir. Sancakta, bezirhaneler sayı bakımından önemli bir yer teşkil etmelerine rağmen un değirmenleri kadar yaygın değillerdir. Buna ek olarak tahrir defterlerinde bezirhane geliri un değirmenleri ile değil susam yağı çıkarılan tahunhaneler ve mum imal edilen mumhaneler ile birlikte anılmaktadır. 1500'de şehirdeki bezirhaneler 40.000 akçelik pul, tahunhane, bezirhane ve mumhanenin yanında İçil livasındaki pul ve diğer vergi kalemleriyle birleştirilerek büyük bir mukataa ünitesinin parçası olmuştur (Yörük, 2014).

1500'de sancak dâhilinde 40 bâb bezirhane mevcuttur. Ancak bunlardan 2'si harap durumdadır. Resm-i bezirhane ise 965 akçedir. 1518'de bezirhane sayısı 52 bâba çıkmıştır. Bunlardan 1'nin geliri belirtilmemiştir. Bezirhane vergisi ise 1299 akçedir. Bir önceki tahrire göre sayılarında %30 oranında bir artış görülürken vergi miktarındaki artış ise %34.61'dir. 1584 tahririnde ise bezirhane sayısı 116 bâbdır. Bu dönemde bezirhanelerden 1'inin atıl, 2'sinin de harap vaziyette olduğu belirtilmiştir. Öte yandan 9 bâb bezirhanenin de yeni kurulduğu kaydedilmiştir. Bunlardan alınan resm-i bezirhane ise 2800 akçeye yükselmiştir. İlk tahrire göre sayılarında ve vergi miktarındaki artış %190 oranındadır.

⁵ “Her bezirhaneden resm yılda yirmibeş akça mukayyedir.” Bkz: 387 Numaralı, s.5, Erdoğan, “Kanunâmeler”, s.505.

Bezirhane gelirlerinin sancak gelirlerine oranı, 1500 ve 1518’de %0.08 iken 1584’te %0.15’e çıkmıştır (Yörük, 2005).

Tabloda görüleceği üzere, bezirhaneler Eyyüb-ili Nâhiyesi özelinde, Aksaray Kazası genelinde yoğunlaşırken, Koçhisar Kazası’nda sayı asır boyunca 3’ü geçmemiştir.

Tablo 1. Bezirhane Sayıları ve Resimleri (1500-1584)(Yörük, 2005).

Nâhiyesi	1500		1518		1584	
	Bâb	Resim	Bâb	Resim	Bâb	Resim
Aksaray Nefs	4	200	3	50	5	125
Aksaray	6	50	-	-	8	174
Bekir	6	140	11	275	24	512
Eyyüb-ili	20	500	30	750	69	1714
Hasandağı	1	-	2	50	9	225
Sahra	1	25	3	99	-	-
Aksaray Kazâsı	38	915	49	1224	115	2750
Koçhisar Nefs	2	50	3	75	1	25
Koçhisar Kazâsı	2	50	3	75	1	25
Aksaray Kazâsı	38	915	49	1224	115	2750
Koçhisar Kazâsı	2	50	3	75	1	25
Sancak	40	965	52	1299	116	2800

Defterlerden anlaşıldığı kadarıyla Aksaray sancağında 1500’lü yıllarda bazı mescid, zaviye, vakıf gibi yapıların gelirleri de çeşitli bezirhanelerden sağlanmıştır. Bu anlamda yağ tesisleri aynı zamanda sosyal yaşama da katkı sağlamıştır. Bundan önce 1483 yılında Karaman Eyaleti Vakıf Defteri’nde çeşitli vakıflar için bezirhanelerden ve beziryağından gelir elde edildiği yazmaktadır (Coşkun, 2010). Bu bilgilere ek olarak, Vilayet-i Karaman Kanunnamesi’nde⁶ Aksaray’da 8 değirmen ve 99 bezirhane ve dükkân bulunduğu yazılmıştır (Konyalı,1974: 813).

Tablo 2. Bezirhanelerden Sağlanan Gelirler (Yörük 2005).

Yapının Adı	Gelir Türü	1500	1530	1584
Hacı Hamza Bey Mescidi	Değirmen, bezirhane, dükkân ve	-	-	400
Şeyh Çoban Şeyh Ali Çelebi Zaviyesi	Mezraa, bağ, zemin ve bezirhane	1039	1217	559
Ebnâ-i Mevlânâ Muslihiddin Evlat Vakfı	Bezirhane, âsiyab, zemin ve ev	50	0	0

Aksaray 19. yy.da Konya Vilayetinin Niğde Sancağına bağlı bir kazadır. Dolayısıyla bu dönemde Aksaray Kazası, Konya Vilayet Salnameleri’nden⁷ incelenebilir. Salnamelerde değirmen ve bezirhaneler için ayrıntılı bilgi yoktur yalnızca sayıları verilmiştir. Salname verilerine göre 1882 yılında Aksaray Kazasında 118 değirmen ve 28 bezirhane bulunmaktadır. 1883-1892 yılları arasında ise 116 değirmen, 28 bezirhane bulunmaktadır. Bu yıllar arasında bütün değirmen ve bezirhaneler işleyişine sayıları sabit olarak devam etmiştir. 1899 yılında, 82 değirmen ve 25 bezirhane salnamede yer almaktadır (Bay, 2013). Önceki salnameye göre değirmen sayısında ciddi bir azalma varken, bezirhane sayısındaki düşüş yalnızca 3’tür. Ayrıca 1899-1906 yıllarında Aksaray Kazası’nda yetişen zirai ürünlere bakıldığında 50.000 kile⁸ keten tohumu mahsulâtı yapıldığı görülmektedir (Güven, 2016). Buna ek olarak 1916 yılında bazı zirai ve sanayi ürünlerinin ihracının yasaklanması konulu bir belgede; Niğde, Avanos gibi kazaların bütün ihracatı kısıtlanırken, Aksaray kazası için sadece kuru sebze ve aydınlatmada kullanılan yağın ihracatının yasaklandığını görmekteyiz. Belgede yer alan ifadelerle göre ziraatı devam eden zeyrek, ızgın ve beziryağı Aksaray’a yetecek kadardır (Koltuk, 2011). Bu ifadeden daha önce ihracatı yapılan bu ürünlerin artık azaldığı anlaşılabilir. Bahsi geçen dönemde de keten tohumu üretimine devam edilmesi, bezirhanelerin işlevlerini sürdürdüğüne

⁶ Bu kanunnamenin tarihi yoktur. Prof. Ömer Lütfi Barkan bu kanunun H. 935 (M. 1528-1529) tarihlerinde kabul edilmiş olması ihtimalini ileri sürmüştür.

⁷ Salname geçmiş tarihe ya da bir yıllık döneme ait iktisadi, ticari, snai, fenni, biyografik, tarihi veya nüfusa dair bilgileri özet halinde içerip, bunları derleyip her yıl yayımlayan eserlere verilen isimdir. Pakalın, M. Zeki, “Sâlname”, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993, III, 105-106.

⁸ Genellikle tahıl ölçmede kullanılan, yaklaşık 25 kg. oylumunda bir ölçek.

işaret edebilir ancak 1900'lü yıllardaki salnamelerde bezirhaneler ile ilgili herhangi bir tespit bulunmamaktadır.

Bezirhanelerin Aksaray'daki varlığıyla ilgili bir diğer belgeler de nüfusun ve nüfus niteliklerinin yazılı olduğu defterlerdir. 1830 tarihli Nüfus ve 1843 tarihli Cizye defterlerinde bezirci ve yağcı olarak yazılmış pek çok kimseye rastlanılmaktadır (Yörük, 2005). Örnek olarak 1830 yılında Gerveli Köyü'nde gayrimüslim nüfusun %1'i Bezirci olarak ifade edilmektedir (Aygün, 2017). 1843 tarihli Cizye defterinde ise Gayrimüslimlerin meslek dağılımında, toplamda 119 yağcı ve 13 yağcı çırağı olduğu görülmektedir. Bu toplamdaki 120 kişi Aksaray dışına göç edenlerdir. Bu kişiler farklı tarihlerde İstanbul, Tarsus ve Adana gibi yerlere yerleşip, mesleklerini burada devam ettirmişlerdir. Özellikle 108 yağcı ve 12 yağcı çırağının İstanbul ve Tarsus'u tercih ederek buralara gelmesi, yağ ticareti hacminin ve öneminin arttığını göstermektedir. Aynı zamanda bu göçler, gidilen yerlerdeki bu alandaki açığın göstergesidir (Yörük, 2007). Burada kastedilen yağ, tereyağı, zeytinyağı veya sade yağdan ziyade beziryağı olmalıdır. Zira o dönem için zeytin üretimine belgelerde rastlanılmamıştır. Burada belirtilen verilerin gayrimüslimlere ait olmasının nedeni, o dönemde genelde bezirhane işletmesini gayrimüslimlerin yapmasıdır. Aksaray'da özellikle Rumlar, çok sayıda bezirhane işletmişlerdir. Aksaray için çok önemli bir yerleşke olan Gelveri'de (Güzelyurt) Rumların önemli bir kısmının demircilik ve bezir yağı üretimi, bir kısmının İstanbul'da kuyumculuk ve çok az bir kısmının da Gelveri'de tarım işleriyle uğraştığı bilinmektedir (Gül, 2013). Anlatılanlara ek olarak Ertuğ, (1998) yılında yayımlanan çalışmasında yaptığı bir görüşmeyi aktarmış ve Aksaray'daki bezirhanelerin bahsedilen yıllardaki genel durumunu paylaşmıştır.

Orta Anadolu'da bezirhanelerin sayıca en fazla ve gelir bakımından en yüksek olduğu yerlerin başında Aksaray sancağı gelmektedir. Uzun yıllar boyunca tarımı yapılan keten, ızgın, aspir ve belemir gibi bitkiler bu tesislerde işlenip birçok alanda kullanılmıştır. Kullanım alanının bu denli geniş ve hayati olması bizlere tarihi bezirhanelerin önemini göstermektedir. Aksaray'da 20.yy.'a kadar varlığını sürdüren bu yapılar, şehre elektriğin sağlanmasıyla, daha gelişmiş endüstriyel yağ fabrikalarının oluşmasıyla ve beziryağı yerine farklı yağların kullanılmaya başlanmasıyla etkinliğini kaybetmiştir. Yavaş yavaş unutulmaya başlanan bezirhanelerle birlikte keten, ızgın gibi bitkilerin ekimleri de gittikçe azalmıştır. Günümüze kadar geçen sürede ise bu yapıların birçoğu harap duruma gelmiş, bir kısmı da günümüze kadar az bozulmayla ulaşabilmiştir.

قضاء (بندہ سجادی) امسرای	
(مأمورین قضا)	
قائم مقام حسن خالص افندی، نائب	
نائب موسی کاظم افندی	تحریرات کاتبی محمد ضیاء لدین افندی
مفتی مصطفی لطفی افندی	افندی
مال مدبری طاهر افندی	اوقاف و کتب ابراهیم افندی
ملاو کاتبی حسین افندی	
(مجلس اداره هیئتی)	
رئیس قائم مقام افندی.	
اعضای طبیعیه	اعضای منتخبه
نائب افندی	الای بک زاده حاجی اسماعیل افندی
مفتی افندی	جزه بک زاده راشد افندی
مال مدبری	صراف بدوش افندی
تحریرات کاتبی	حاجی نبوص افندی
(محکمه بدایت)	
رئیس نائب افندی.	
محکمه	مصطفی بک
ر	غورائیل افندی
باش کاتب	یحیی هادی افندی

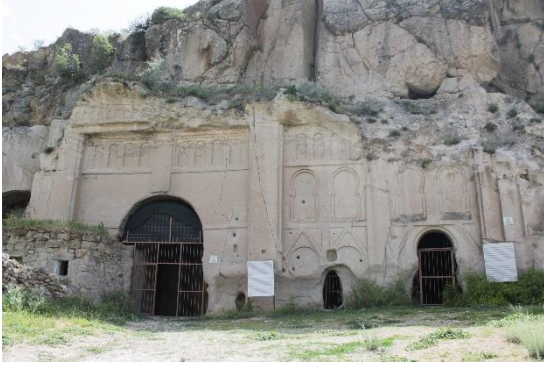
Şekil 5. 1892 Tarihli Konya Vilayet Salnamesi'nden bir vesika (Yörük 2005)

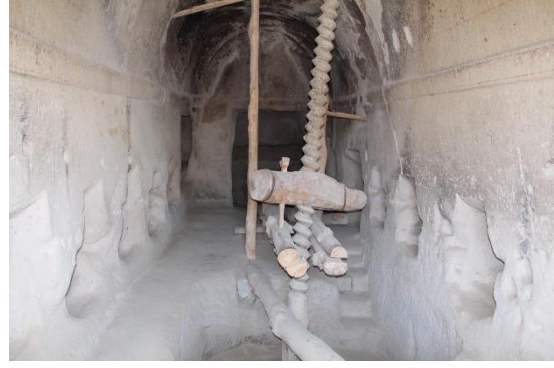
4. ALAN ÇALIŞMASI

4.1. Aksaray Bezirhaneleri'nin Bugünkü Durumu

Aksaray ve çevresinde klasik Osmanlı zamanlarında bezirhanelerin bulunduğu ve işletildiği bilinmektedir. Tarihsel sürecin belgeler ışığında anlatıldığı önceki bölümün ardından bezirhanelerin günümüzdeki durumlarına da bu bölüm içerisinde değinilecektir. Günümüzde, Aksaray İli sınırları içerisinde tescillenmiş yalnızca 2 bezirhane bulunmaktadır. Yapıların tescillendiği 1991 yılında ise araştırmalarım sonucunda birçok bezirhanenin büyük oranda korunmuş durumda olduğunu gördüm. Fakat o senelerde tescillenmeyen bu yapılar maalesef günümüze kötü bir durumda ulaşmıştır. Günümüze ulaşan bezirhane sayısı ise ancak 6 veya 7'dir. Bunlardan bir kısmı yağ üretim ekipmanları ve mekanlarıyla birlikte oldukça iyi korunmuştur. Bir kısmının ekipmanları çeşitli amaçlarla - çoğunlukla köylülerin kullanması amacıyla- mekanlardan çıkarılmış, dağılmış ve kaybolmuştur. Diğer bir kısmında ise ekipman ve mekanların tamamen bozulması söz konusudur. Bunların dışında kalan birçok bezirhane ise mal sahipleri tarafından ahıra, odunluğa veya samanlığa çevrilmiş ve özelliklerini tamamen yitirerek; tarihte bezirhane olarak kullanılması bile anlaşılacak konuma gelmiştir. Bu durumun oluşmasında birçok faktörün olduğu bilinse de beziryağma duyulan ihtiyacın neredeyse bitmiş duruma gelmesi temel etken olarak ifade edilebilir.

Şekil 6. Solda Ala Kilise, sağda Bezirhane A1

Şekil 7. Bezirhane A1, Kiriş Damı

Aksaray'da, tescillenmiş olan iki bezirhane de Güzelyurt ilçesinde yer almaktadır. Bunlardan ilki Belisırma mevkiinde bulunan bezirhanedir. Bu bezirhane envanter fişinde, hemen bitişiğinde konumlanan Ala Kilise ile birlikte "Ala Kilise ve Bezirhane A1" (Ayçin ve ark., 2010) ismiyle geçmektedir. Kapadokya bölgesinde sıklıkla rastlanıldığı gibi kayaya oyularak inşa edilen bezirhaneye kemerli bir girişle ulaşılmaktadır. Yapı, "Harman damı" ve "Kiriş damı" olmak üzere iki bölümden oluşmakta ve bu mekanlar arasındaki geçiş bir açıklık ile sağlanmaktadır. Yağ üretim ekipmanları büyük ölçüde korunmakla birlikte yalnızca harman damında bazı bozulmalar mevcuttur. Bezirhanenin girişinde yer alan bilgilendirme levhasında; yapının tavan ve duvarlarındaki freskoların aşırı nem sonucu tahrip olduğu yazmaktadır. Yine aynı levhada yapının, 12-13. yüzyıllar arasına tarihlendiği bilgisi de bulunmaktadır.

Tescillenen ikinci bezirhane, Güzelyurt'a bağlı Ihlara Kasabası'nda yer almaktadır. Bezirhane, envanter fişinde "Bezirhane A4" olarak geçmektedir (Ayçin ve ark., 2010). Girişi kısmen moloz taş ile örülmüş olsa da yapının büyük bir kısmı kayaya oyma tek katlı mekanlar bütününden oluşmaktadır. Yağ elde edilmesinde kullanılan ekipmanlar çok iyi derecede korunmuş olsa da ahşaplarda çürümeler ve kayıplar olduğu gözlenebilmektedir. Ayrıca envanter kaydında, duvarlarının gaz yağından dolayı karardığı bilgisi de bulunmaktadır. Bahsi geçen iki tescilli bezirhanenin dışında, mekânın ve ekipmanların kısmi derecede korunmuş olduğu diğer bir bezirhane de Güzelyurt'ta "Manastır Vadisi" olarak bilinen vadide yer almaktadır. Bu bezirhane de kaya oyma şeklinde inşa edilmiştir. Tek mekândan oluşan bu yapının içerisinde ekipmanların bir kısmı da bulunmaktadır. Bunun dışındaki bezirhanelerin durumu ise daha kötüdür. Ekipmanların çoğu yapılardan çıkarılmış ve çeşitli amaçlarla kullanılmıştır. Mekanlar ise çoğunlukla samanlık, soğuk depo vb. işlevlerle kullanılmıştır. Bu

yapıların geçmişte bezirhane olarak çalıştığını; yağ kuyularından, kirişlerin oturduğu nişlerden, yapıların planlarından vb. birçok özelliğten anlaşılması ve belirlenmesi mümkün olabilmektedir.

Şekil 8. Ihlara Kasabası Bezirhane A4 girişi

Şekil 9. Bezirhane A4 Harman Damı

Şekil 10. Manastır Vadisi genel görünümü

Şekil 11. Vadide bezirhanedeki ekipmanlar

Bu yapıların yerel yönetim ve halk tarafından bilinmesi hem endüstriyel mirasın ve geleneksel üretim süreçlerinin daha iyi anlaşılmasını hem de bu mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasını mümkün hale getirir. Bu anlamda bu mekanları turizm faaliyetleri ile ilişkilendirmek oldukça önemlidir. Bezirhaneler konumu itibarıyla da halihazırda Kapadokya- Ihlara kültür, turizm rotalarına dahil edilebilecek durumdadır. Aksaray özelinde bu yapılar günümüz şartlarında kullanılmadıkları için atıl hale gelmiştir. Fakat turizm vb. faaliyetler ile bu bölgeler canlandırılabilir; kentin kültürel bir değeri olarak kente geri kazandırılabilir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Orta Anadolu'da yıllardır süregelen beziryağı üretiminin bölge ekonomisinde oldukça önemli bir yer tuttuğunu bilinmektedir. Bu tarihi yapıların önemli bir bölümünün de Aksaray'da yer alması kent için büyük bir değerdir. Beziryağı üretiminin yeniden yapılabilmesi, yerel kullanım için olmasa bile, turistik ve endüstriyel sektörlere vereceği hizmet karşılığı verimli olabilir. Ayrıca bu yağın elde edilmesinde kullanılan üretim ekipmanlarıyla beraber mimari mekanlarda geçmişteki geleneksel üretim yöntemlerine ışık tutması açısından belge niteliğindedir. Aynı zamanda bu kırsal mirasın gelecek kuşaklara aktarılması açısından oldukça önemlidir. Buradan yola çıkarak bu yapıların kapsamlı bir şekilde belgelenmesi ve gereken durumlarda da uyarlanabilir yeniden kullanım seçenekleriyle işlevlendirilmesi gerekmektedir. Mevcut durumda kaderine terk edilmiş, işlevini kaybetmiş bu yapıların korunmasında kamu yararı vardır.

Bezirhanelerin işlevlerini kaybetmesiyle birlikte, bu topraklarda binlerce yıldır tarımı yapılan zeyrek, ızgın, belemir gibi birçok kültür bitkisinin ekimleri de önemli oranda azalmış ve durma noktasına gelmiştir. Ertuğ (1998), çalışmasında İstanbul'da görüştüğü bazı bezir üreticilerinin Anadolu'da artık

keten yetiştirilmediği için yurtdışından ham bezir ya da tohum ithaliyle üretim yaptıklarını söylediklerini ifade etmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere birçok yönden değerli olan bu bitkiler endüstriyel değerlerini hala korumaktadırlar. Bezirhanelerin belgelenmesi, korunması ve gerekli görülen durumlarda yeniden kullanımlarına yönelik değerlendirmeler yapılması; bu noktada oldukça önemlidir. Bu endüstriyel tarihi yapıların varlığı doğrudan veya dolaylı olarak birçok kültür bitkisinin varlığına da katkı sağlamaktadır.

Bilgilendirme:

Bu çalışma yazarlardan Fatma Betül ŞALKACI'nın Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü mimarlık anabilim dalında Dr. Öğretim Üyesi S. Armağan GÜLEÇ KORUMAZ danışmanlığında devam eden "Aksaray İli ve Civarı Tarihi Bezirhaneleri" konulu yüksek lisan çalışmasından derlenmiştir.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Tapu Tahrir Defterleri (BOA TT): 40, 63, 455

Ankara Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Kuyûd-ı Kadîme Arşivi Tahrir Defterleri (TKGM TT): 131, 565, 584

Konya Vilayet Salnameleri (KVS): H. 1300- M. 1882-1883, H. 1301- M. 1883-1884, H. 1302- M. 1884-1885, H. 1303- M. 1885-1886, H. 1304- M. 1886- 1887, H. 1305- M. 1887- 1888, H. 1306- M. 1888-1889, H. 1307- M. 1889- 1890, H. 1309- M. 1891-1892, H. 1317- M. 1899- 1900, H. 1322- M. 1906-1907

Makale, Tez, Kitap ve Diğer Yayınlar

Ayçin F., 2010, Kültür Envanteri (Güzelyurt), *T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı*, 231, 310.

Aygün, N., 2017, İnsan-Mekân Sarmalında 1830'larda Aksaray'ın İdarî ve Sosyal Tarihi, *II. Uluslararası Aksaray Sempozyumu*, Aksaray, 21-36.

Bay, M., 2013, Salnamelerde Aksaray, *Aksaray Valiliği Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları*, Aksaray, 83-86/ 282-283.

Coşkun, F., 2010, 888/1483 Tarihli Karaman Eyaleti Vakıf Tahrir Defteri, *Vakıflar Dergisi*, 33. Sayı, 15-52.

Dankoff, R., Kahraman S., Dağlı Y., 2006, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, 1. Cilt, *Yapı Kredi Yayınları*, İstanbul.

Demirel, S., 2016, Hititçe Metinlerde Keten Tohumuna İlişkin Bir Öneri, *Akademik Bakış Dergisi*, 10 (19), 161-168.

Ertuğ, F., 1998, Anadolu'nun Önemli Yağ Bitkilerinden Keten/Linum ve Izgın/Eruca Orta Anadolu'da Beziryağı Üretimi ve Bezirhaneler, *TÜBA-AR*, I, 114-127.

Ertuğ, F., 2000, Linseed Oil and Oil Mills in Central Turkey Flax/linum and Eruca, Important Oil Plants of Anatolia, *Anatolian Studies*, Volume 50, 171-185.

Gimpel, J., 2004, Ortaçağda Endüstri Devrimi, *TÜBİTAK Yayınları*, Çev. Nazım Özüaydın, Ankara, 2-35.

Goyal, A. vd., 2014, Flax and flaxseed oil: an ancient medicine & modern functional food, *Journal of Food Science and Technology*.

Gül, M. F., 2013, Aksaray Şehrinin İktisadî Tarihi Hakkında Bir Deneme, *Çanakkale Araştırmaları Dergisi*, Sayı:14, 131-158.

- Güven, T., 2016, Konya Vilayet Salnamelerine Göre 19. Yüzyılın Son Çeyreğinde Aksaray'ın İktisadi, İdari Ve Toplumsal Durumu, *I.Uluslararası Aksaray Sempozyumu (Kültür, Tarih, Din, Medeniyet)*, Aksaray, 953-972.
- Işık, E. vd., 2019, Ahlat ilçesinde yer alan Bezirhanebeden duvarının sonlu elemanlar yöntemi ile analizi, *DÜMF Mühendislik Dergisi*, 10 (2), 721-729.
- Koltuk, T, 2011, Osmanlı Belgelerinde Aksaray Vilayeti, *Aksaray Valiliği Kültür yayınları: Araştırma-inceleme*, 1. Cilt, 128-130.
- Konyalı, İ. H., 1974, Abideleri ve Kitabeleri ile Niğde Aksaray Tarihi, 3 Cilt, *Fatih Yayınevi*, İstanbul, 532-813.
- Muir, A. ve Westcott N., 2003, Flax The Genus Linum, Dr Roland Hardman, *CRC Press*, USA – New York, 1-10.
- Özcan, D., 2015, Xvi. Yüzyılda Çıldır Eyaleti Büyük Ardahan Sancağı'nda Su Değirmenleri Ve Bezirhaneler, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 24 (24), 71-87.
- Pascale, A., Bixio, R., 2011, Mağaralar Bezirhane: un complesso sotterraneo di frantoi per la produzione di olio di semi sulle sponde del lago di Van (Turchia orientale), *Opera Ipogea*, 1 (2), 83-96.
- Sanem, G., 2018, Bezir Yağı ve Bezirhane Kültürü, Kayseri Bezirhaneleri ve Germir Örneği, *Şehir Kültür Sanat Dergisi*, 1 (22), 61-67.
- Tozlu, S. – Kılıç, Ü., 2011, Erzurum Ziraat Tarihinden Notlar: Zeyrek, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, S.4, Giresun, 101-116.
- Yetkin, N., 2007, 136 Numaralı Tahrir Defterine Göre XVI. Yüzyıl Sonlarında Kayseri, Yüksek Lisans Tezi, T.C. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara, 111-113.
- Yıldız, S., 2010, (H.984) 1576-1577 Tarihli Tımar Ruznamçe Defterine Göre Karaman Eyaleti, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 59 ve 182.
- Yörük, D., 2005, XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı (1500-1584), *Tablet Kitabevi*, Konya, 176-179.
- Yörük, D., 2007, 1843 Tarihli Cizye Defteri'ne Göre Aksaray Kazası'ndaki Gayrimüslimler, *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Dergisi*, Sayı 170, 143-160.
- Yörük, D., 2014, XVI. Yüzyılda Konya Kazasında Su Değirmenleri ve Bezirhaneler, *Turkish Studies*, Volume 9/1, 637-655.
- URL 1: Zaanse Schans - Wikipedia (Erişim Tarihi 20.09.2021).
- URL 2: Yel Değirmenleri İle Bir Yolculuk... - Suna TEPE (bursabakis.com) (Erişim Tarihi 20.09.2021).
- URL 3: Tarihi Bezirhane (Yağ Fabrikası) - Rehber37 (Erişim Tarihi 20.09.2021).
- URL 4: Tarihi Germir Bezirhanesi ziyarete açılıyor - Yeni Şafak (yenisafak.com) (Erişim Tarihi 20.09.2021).